

L'AVENTURA DE CONÈIXER

GUIA DE LECTURA

MAIG 2019

Crònica de l'antifranquisme: cartes i memòria popular

L'anàlisi de les cartes enviades per la gent comuna a les emissions de Radio Pirenaica i del consultori d'Elena Francis, o l'estudi de les cartes privades creuades entre escriptors i artistes a l'exili, s'ha revelat com un mètode important en la història sociocultural del franquisme. Les cartes ens ajuden a comprendre millor la magnitud de l'antifranquisme i les conseqüències de la Dictadura.

Aquesta guia de lectura ofereix una selecció de documents que es troben a les biblioteques de la ciutat i que ajuden a ampliar els coneixements sobre cadascun dels temes tractats en les xerrades d'aquest cicle que té lloc a les Biblioteques de Barcelona durant el mes de maig de 2019.

GEOGRAFIA HUMANA DE LA REPRESSIÓ FRANQUISTA

La correspondència entre els presos i les seves famílies com a font per a comprendre la formació del sistema repressiu franquista.

ADÁMEZ CASTRO, Guadalupe
Gritos de papel: las cartas de súplica del exilio español
Granada: Comares, 2017

ÁLVAREZ, Asunción
La Memoria de los olvidados: un debate sobre el silencio de la represión franquista
Valladolid: Ámbito, 2004

CAPELLÀ, Pere
Cartes des de la presó: camp de concentració d'Alcalá de Henares, 1939-1943
Barcelona: Abadia de Montserrat; Palma de Mallorca: Universitat de les Illes Balears, 2006

CERVERA GIL, Javier
Ya sabes mi paradero: la guerra civil a través de las cartas de los que la vivieron
Barcelona: Planeta, 2005

COLOMINES, Joan
Crònica de l'antifranquisme a Catalunya: apunts de memòria
Barcelona: Angle, 2003

FONTANA, Josep
«La repressió franquista»
Del Penedès. Núm. 21 (tardor 2009), p. 17-27

FOREST, Eva
Diario y cartas desde la cárcel
Barcelona: Diario Público, 2011

GÓMEZ BRAVO, Gutmaro
Geografía humana de la represión franquista: del golpe a la guerra de ocupación (1936-1941)
Madrid: Cátedra, 2017

GÓMEZ BRAVO, Gutmaro
El exilio interior: cárcel y represión en la España franquista: 1939-1950
Madrid: Taurus, cop. 2009

MARTÍN RAMOS, José Luis; PERNAU, Gabriel
Les veus de la presó: històries viscudes per 36 lluitadors antifranquistes
Barcelona: Edhasa, 2003

PIMENTEL CLAVIJO, Josep Antoni
Refugiats. Una història de l'exili de 1939
Badalona: Centre d'Estudis Libertaris Federica Montseny, 2019

ROIG, Montserrat
El temps de les cireres
Barcelona: Edicions 62, 2016

SIERRA BLAS, Verónica
Cartas presas: la correspondencia carcelaria en la Guerra Civil y el franquismo
Madrid: Marcial Pons Historia, 2016

Una inmensa prisió: los campos de concentración y las prisiones durante la guerra civil y el franquismo
Barcelona: Crítica, 2003

NEUTRALITZANT LES DESHARMONIES DE LA VIDA: UNA LECTURA DE LA CORRESPONDÈNCIA DE CARMEN LAFORET

La correspondència de l'escriptora barcelonina és l'única eina per a comprendre el caràcter efímer de la seva trajectòria literària.

CABALLÉ, Anna; ROLÓN BARADA, Israel
Carmen Laforet, una mujer en fuga
Barcelona: RBA, 2010

LAFORET, Carmen; FORTÚN, Elena
De corazón y alma (1947-1952)
Madrid: Fundación Banco Santander, 2017

LAFORET, Carmen
Nada
Barcelona: Destino, 2011

LAFORET, Carmen; SENDER, Ramón J.

Puedo contar contigo: correspondencia
Barcelona: Destino, 2003

ROSENGINGE, Teresa; PRADO, Benjamín
Carmen Laforet
Barcelona: Omega, 2004

LES CARTES DE L'EXILI LITERARI REPUBLICÀ DE 1939

La informació sobre les cartes creuades entre els exiliats republicans i intel·lectuals i els escriptors que es varen quedar a Espanya ens mostra els magnífics ponts de diàleg que van establir personatges rellevants de l'Espanya antifranquista.

ARNAU, Carme
Mercè Rodoreda, l'obra de postguerra: exili i escriptura
Barcelona: Fundació Mercè Rodoreda: Institut d'Estudis Catalans, 2012

CAMPILLO, Maria
Llegir a l'exili
Barcelona: L'Avenç; UAB, 2012

DÍAZ, Alba; LEDESMA, Helena
Cartes de condemnats a mort pel franquisme
Valls: Cossetània, 2010

El exilio literario español de 1939. Actas del Primer Congreso Internacional
Sant Cugat del Vallès: GEXEL, 1998

GUANSÉ, Domènec
Catalunya a l'exili
Valls: Cossetània, 2013

GUILLAMON, Julià
El dia revolt: literatura catalana de l'exili
Barcelona: Empuries, 2008

GUILLAMON, Julià
Literatures de l'exili
Barcelona: CCCB, 2005
[catàleg de l'exposició]

GUILLAMON, Julià
Narrativa catalana de l'exili
Barcelona: Galàxia Gutenberg, 2005

GUZMÁN MONCADA, Carlos
Una geografia imaginària: Mèxic i la narrativa catalana de l'exili
València: Tres i quatre, 2008

PESSARRODONA, Marta
França 1939: la cultura catalana exiliada
Badalona: Ara Llibres, 2010

QUIÑONES, Javier
«La narrativa breve en el exilio republicano»
Quimera: revista de literatura. N. 252 (enero 2005), p. 12-60

RODOREDA Mercè
Cartes de guerra i d'exili (1934-1960)
Barcelona: Fundació Mercè Rodoreda, 2017

VILA, Eloi
Cartes des del front
Badalona: Ara Llibres, 2012

VILANOVA, Francesc
Contra els catalans franquistes: lletres de batalla de l'exili i la clandestinitat
Barcelona: Abadia de Montserrat, 2014

L'EXILI CATALÀ

BLADÉ I DESUMVILA, Artur
De França a Mèxic: diari de viatge
Barcelona: Dux, 2014

DÍAZ I ESCULIES, Daniel
L'exili dels Països Catalans durant la Guerra Civil de 1936-1939
Barcelona: Abadia de Montserrat, 2013

GERHARD I HORTET, Carles
Dues guerres i un exili: memòries
Barcelona: L'Avenç, 2013

GUANSÉ, Domènec
Retrats de l'exili
Martorell: Adesiara, 2015

IZARD, Miquel
Entre la ira, la inquietud y el pánico: la retirada de Cataluña, principios de 1939
Barcelona: Plataforma, 2013

JUSTE DE NIN, Lluís
Quan de tu s'allunya: de l'ocupació de París a la caça de bruixes
Alacant: Edicions de Ponent, 2015
[CÒMIC]

MELÚS, Eva
El camí cap a França
Barcelona: Primera Plana, 2008

MONTELLÀ, Assumpta
La maternitat d'Elna: bressol dels exiliats
Badalona: Ara Llibres, 2006

MONTELLÀ, Assumpta
La maternitat d'Elna: la història de 597 nens salvats dels camps de refugiats
Badalona: Ara Llibres, 2015

MONTELLÀ, Assumpta
Contrabandistes de la llibertat
Badalona: Ara Llibres, 2009

MORALES MONTOYA, Mercè
El Parlament de Catalunya: República, Guerra Civil i exili
Barcelona: Base, 2012

MURIÀ I ROMANÍ, Josep M.
L'amargor de l'exili
Valls: Cossetània, 2012

OLIVA BERENGUER, Remedios
Éxodo: del campo de Argelès a la maternidad de Elna
Barcelona: Viena, 2006

PESSARRODONA, Marta
L'exili violeta: escriptores i artistes catalanes exiliades el 1939
Barcelona: Meteora, 2010

PUIGSECH FARRÀS, Josep
«Catalanisme i espanyolisme: la cara oculta de l'exili comunista»
L'Avenç. Núm. 338 (set. 2008), p. 32-37

ROVIRA I VIRGILI, Antoni
Sobre història de Catalunya: escrits a l'exili (1939-1949)
Valls: Cossetània, 2012

RUBIO, Tàrio
La tragèdia de l'exili republicà català
Barcelona: Rafael Dalmau, 2008

RUBIÓ COROMINA, Jordi
L'exodè català de 1936 a través dels Pirineus
Maçanet de la Selva: Gregal, 2015

SAN MARTÍN BONCOMPTE, Josep
Memòria d'exilis i retorns
Lleida: Pagès, 2008

SERRALLONGA I URQUIDI, Joan
Refugiats i desplaçats dins la Catalunya en guerra, 1936-1939
Barcelona: Base, 2004

SOBREQUÉS I CALLICÓ, Jaume
La Generalitat a l'exili
Barcelona: Ara Llibres, 2008

SOLÉ, Felip; PUJOL, Enric
Exilis
Manresa: Angle; Barcelona: TV3, 2007

TASIS, Rafael
Les raons de l'exili
Valls: Cossetània, 2012

Veus de l'exili: 20 testimonis de la diàspora catalana
Valls: Cossetània, 2007

VILLARROYA i FONT, Joan
Desterrats: l'exili català de 1939
Barcelona: Base, 2002

VILLARROYA i FONT, Joan
«El llarg exili del 1939»
Sàpiens. Núm. 78 (abr. 2009) p. 20-49

ELENA FRANCIS, UNA EDUCACIÓ SENTIMENTAL SOTA EL FRANQUISME

Una història sociocultural de la dona durant el franquisme a través de les cartes enviades al consultori d'Elena Francis, a la recerca de consol i solució als problemes sentimentals.

BALSEBRE, Armand;
FONTOVA, Rosario
Las cartas de Elena Francis: una educación sentimental bajo el franquismo
Madrid: Cátedra, 2018

CARDONA, Gabriel;
LOSADA, Juan Carlos
La invasión de las suecas: de la España de la boina a la España del bikini
Barcelona: Ariel, 2009

CREUS, Jordi
Dones contra Franco
Barcelona: Ara Llibres, 2007

DOMINGO, Carmen
Coser y cantar: las mujeres bajo la dictadura franquista
Barcelona: Lumen, 2007

ESTANY, Pietat
Estimades amigues: el darrer escrit d'una Doña Elena Francis silenciosa i silenciada
Barcelona: Dèria, 2007

ESTANY, Pietat
Queridas amigas: el secreto de Doña Elena Francis
Barcelona: Dèria, 2009

IBARZ, Mercè
No parlis de mi quan me'n vagi
Audiomol, 2012

JUANA LÓPEZ; Jesús de;
PRADA RODRÍGUEZ, Julio
Nuevas perspectivas en el estudio de la mujer durante el franquismo
Madrid: Sílex, 2017

MARTÍN GAITE, Carmen
Usos amorosos de la postguerra española
Barcelona: Anagrama, 2005

MORCILLO GÓMEZ, Aurora
En cuerpo y alma: ser mujer en tiempos de Franco
Tres Cantos: Siglo XXI, 2015

FRANQUISME, DONES, PRESÓ I EXILI

Milers de dones van viure la repressió franquista en presons arreu de Catalunya i Espanya, on van haver de suportar condicions infames i càstigs de tota mena...

ALCALDE, Carmen
Mujeres en el franquismo: exiliadas, nacionalistas y opositoras
Barcelona: Flor del Viento, 1996

PORTELL, Raimon;
MARQUÈS, Salomé
Mare de Déu, quina escola! Els mestres contra Franco
Barcelona: Ara Llibres, 2008

PRIM I SERENTILL, Josep M.
Marcats per l'escola franquista: 41 homes i dones parlen de la seva educació
Lleida: Pagès, 2004

RARO, Rosario
La huella de una carta
Barcelona: Planeta, 2017

ROCA, Maria Mercè
L'educació sentimental de les dones durant el franquisme: el món era a fora
Barcelona: Columna, 2004

RUIZ FRANCO, Rosario
¿Eternas menores?: las mujeres en el franquismo
Madrid: Biblioteca Nueva, 2007

SOPEÑA MONSALVE, Andrés
El florido pensil: memòria de la escuela nacionalcatólica
Barcelona: Crítica, 2014

SOTO VIÑOLO, Juan
Querida Elena Francis
Barcelona: Grijalbo Mondadori, 1995

VOGEL, Adrian
Bikinis, fútbol y rock & roll: crónica pop bajo el franquismo sociológico (1950-1977)
Tres Cantos: Foca, 2017

100 años en femenino: una historia de las mujeres en España
Madrid: Acción cultural Española, 2012

CASTANIER I PALAU, Tristan
Elisabeth Eidenbenz i la maternitat suïssa d'Elna (1934-1944): dones en exili, mares dels camps
Canet: Trabucaire, 2009

CRESPO, M.A
Història d'un coratge: diari d'una dona camí de l'exili
Barcelona: Abadia de Montserrat, 2007

CUEVAS, Tomasa
Presas: mujeres en las cárceles franquistas
Barcelona: Icaria, 2005

DOMINGO, Carmen
Coser y cantar: las mujeres bajo la dictadura franquista
Barcelona: Lumen, 2007

EGIDO LEÓN, Ángeles
El perdón de Franco: la represión de las mujeres en el Madrid de la posguerra
Madrid: Los Libros de la Catarata, 2009

GÁLVEZ BIESCA, Sergio;
HERNÁNDEZ HOLGADO, Fernando
Preses de Franco
Barcelona: Associació Catalana d'Investigacions Marxistes: Fundación de Investigaciones Marxistas, 2008 [catàleg de l'exposició]

GARCÍA, Jorge; MARTÍNEZ, Fidel
Cuerda de presas
Bilbao: Astiberri, 2005 [CÒMIC]

GINARD, David
Matilde Landa: de la Institución Libre de Enseñanza a las prisiones franquistas
Barcelona: Flor del Viento, 2005

JUVÉ, Teresa
L'aiguamort a la ciutat: memòria d'exili
El Prat de Llobregat: Rúbrica, 2005

KOSKA, Susana
Mujeres en pie de guerra: memorias de nosotras
Barcelona: Ediciones B, 2017

LORENZO, Aïda; LLORENÇ, Esther
Dones republicanes
Barcelona: CCG, 2006

MARTÍNEZ RUS, Ana
Milicianas: mujeres combatientes republicanas
Madrid: Los libros de la Catarata, 2018

MESONERO RAMOS, Alicia
Memoria de las presas de Franco
Madrid: Huerga y Fierro, 2012

NASH, Mary
Represión, resistencias, memoria: las mujeres bajo la dictadura franquista
Granada: Comares, 2013

NASH, Mary
Rojas: las mujeres republicanas en la guerra civil
Madrid: Taurus, 2006

NÚÑEZ TARDA, Mercè
La presó de Ventas: records d'una empresonada
Valls: Cossetània, 2008

OLESTI, Isabel
Nou dones i una guerra: les dones del 36
Barcelona: Ed.62, 2005

 Les les dones de la Guerra Civil. Mirem el conflicte amb els ulls de 12 dones que la van viure en primera persona»
Sàpiens, núm. 198, setembre, 2018

VINYES I RIBES, Ricard
Presas políticas
Barcelona: RBA, 2006

VINYES I RIBES, Ricard
Irredentas: las presas políticas y sus hijos en las cárceles de Franco
Madrid: Temas de Hoy, 2002

HISTÒRIES DE LA MODEL

La comunicació a la presó: memòries dels presos, cartes de comiat i darreres voluntats. El valor de la correspondència en situacions límit.

AZOGUE, Bernabela
Información, Prisión Modelo... ¿digame?
Madrid: Sepha, 2009

CAÑELLAS, Cèlia
Història de la presó Model de Barcelona
Lleida: Pagès, 2017

CARBONELL I FITA, Pere
Nadal a la presó model: 1944-1945
Barcelona: Abadia de Montserrat, 2000

FONTOVA, Rosario
La Model de Barcelona: històries de la presó
Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia, 2010

La Model: cent anys i 1 dia d'històries
Barcelona: Centre Penitenciari d'Homes de Barcelona, 2000

PAGÈS, Pelai
La Presó Model de Barcelona: història d'un centre penitenciari en temps de guerra: 1936-1939
Barcelona: Abadia de Montserrat, 1996

LA PIRENAICA: LA RÀDIO CONTRA FRANCO

Les cartes enviades a l'emissió *Correo de la Pirenaica* representen una veu inèdita de l'Espanya de l'antifranquisme. La Pirenaica, fou l'emissora amb més impacte en la lluita contra Franco.

BALSEBRE, Armand
Las Cartas de la Pirenaica: memoria del antifranquismo
Madrid: Cátedra, 2014

BALSEBRE, Armand
Historia de la radio en España: 1939-1985
Madrid: Cátedra, 2002

BALSEBRE, Armand;
FONTOVA Forcada, R.
«Las mujeres de La Pirenaica. El primer feminismo antifranquista de la radio española»
Arenal. Revista de historia de las mujeres. Vol. 23, N. 1 (2016)

DÍAZ, Lorenzo
La Radio en España, 1923-1997
Madrid: Alianza, 1997

En el aire: 75 años de radio en España
Madrid: Promotora general de revistas, 1999

PÀMIES, Teresa
Ràdio Pirenaica: emissions en llengua catalana de Radio España Independiente: 1941-1977
Valls: Cossetània, 2007

ZARAGOZA FERNÁNDEZ, Luis
Radio Pirenaica: la voz de la esperanza antifranquista
Madrid: Marcial Pons, 2008

RECURSOS EN LÍNIA

Cartas de amor y de esperanza de un campesino aragonés a su familia en la tormenta de la guerra y del exilio (1939-1940)
http://cartasdelexilio.free.fr/index_es.html

Història de la correspondència que un republicà espanyol a l'exili enviava a la seva muller i els seus set fills. I com ell milers de republicans espanyols que foren enviats al desterrament [data de consulta: 01/03/2019].

Biblioteca del Exilio: sitios web relacionados con el exilio espanyol de 1939
http://www.cervantesvirtual.com/portales/biblioteca_del_exilio/enlaces/

Fons especialitzat en l'exili republicà de 1939 a l'abast de tothom qui hi estigui interessat. Inclou també material inèdit procedent de fons particulars (fotografies, cartes, vídeos, manuscrits, gravacions de veu...) [data de consulta: 01/03/2019].

E-xiliad@s
<http://www.exiliadosrepublicanos.info/es/proyecto>
Projecte d'investigació sobre l'exili republicà espanyol a partir de 1936-1939 fins al primer franquisme des del punt de vista de la història social, de gènere i contemporània [data de consulta: 01/03/2019].

La Model, espai memorial
<https://lamodel.barcelona/espai-memorial/>
És el projecte que properament recuperarà i interpretarà la història d'aquest antic centre penitenciari. Durant 113 anys, la Model va acollir milers de presos, milers d'històries que cal mantenir vives per recordar la importància que va tenir aquesta instal·lació a la Barcelona del segle XX [data de consulta: 19/03/2019].

Museu d'Història de Catalunya. Franquisme
http://www.mhcat.cat/recerca/recursos_projectes/recursos_en_linia/testimonis_memoria_de_la_historia_viscuda/franquisme
La derrota republicana va tenir unes conseqüències devastadores per a Catalunya. Una bona part de la classe política, de la intel·lectualitat, dels dirigents obrers i sindicals, com també un gran nombre de ciutadans, es veieren obligats a exiliar-se. S'imposà un nou règim polític, inspirat en els feixismes però amb profundes arrels catòliques. Francisco Franco concentrava tots els poders d'un estat totalitari, basat en l'existència d'una ideologia oficial i d'un partit únic. La misèria econòmica opegà el país fins ben entrada la dècada dels seixanta [data de consulta: 19/03/2019].

RECURSOS AUDIOVISUALS

ARANDA, Vicente
Libertarias
Madrid: El País, 2004
[DVD]

ARMENGOU, Montse;
BELIS, Ricard
El convoy de los 927
Barcelona: Enciclopèdia Catalana; TV3, 2005
[DVD]

CAMINO, Jaime
Los niños de Rusia
Barcelona: SAV, 2002
[DVD]

CARVAJAL, Pedro
Exilio: el exilio republicano espanyol, 1939-1978
Barcelona: SAV, 2002
[DVD]

Indomables: una historia de mujeres libres
Zerikusa, 2011
[DVD]

MARTÍNEZ LÁZARO, Emilio
Las 13 rosas
Madrid: Sony, 2008
[DVD]

El retorn de l'exili i la recuperació de la memòria històrica
Barcelona: Televisió de Catalunya; Enciclopèdia Catalana, 2005
[DVD]

SALVAT, Joan
Els nens perduts del franquisme
Barcelona: TV3; Enciclopèdia catalana, 2003
[DVD]

SAURA, Carlos
!Ay Carmela!
Lolafilis, 1991
[DVD]

TELEVISIÓ DE CATALUNYA
Franquisme: oblidar o recordar: cartes d'un exili a França
Sant Joan Despí: TV3, 2005
[DVD]

ZAMBRANO, Benito
La voz dormida
Warner Bros, 2012
[DVD]

ZIFF, Trisha
La maleta mexicana
Barcelona: Cameo, 2012
[DVD]

#CrònicaAntifranquisme

Aquesta guia de lectura ha estat elaborada per la Biblioteca Joan Miró

Els llibres senyalats amb aquesta imatge els trobareu també a la plataforma de préstec digital eBiblio.

Per saber exactament en quines biblioteques es poden trobar aquests documents, podeu consultar el catàleg en línia des del web de Biblioteques de Barcelona.

📞 93 316 12 42
www.barcelona.cat/biblioteques

Amb el suport de:

 Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Biblioteques de Barcelona

